

Súd:	Najvyšší súd SR
Spisová značka:	4Cdo/130/2020
Identifikačné číslo spisu:	1112229329
Dátum vydania rozhodnutia:	21.10.2020
Meno a priezvisko:	JUDr. Milan Ľalík
Funkcia:	sudca
ECLI:	ECLI:SK:NSSR:2020:1112229329.1

UZNESENIE

Najvyšší súd Slovenskej republiky v spore žalobcov 1/ Q.. Q. C., narodeného XX. B. XXXX, bývajúceho v A., N. T. XX/D, a 2/ Tomášek & partners, s. r. o., so sídlom v Bratislave, Rožňavská 2, IČO: 36 858 811, zastúpených Mgr. Vladimírom Šárnikom, advokátom v Bratislave, Rožňavská 2, proti žalovanej Slovenskej republike, za ktorú koná Generálna prokuratúra Slovenskej republiky, so sídlom v Bratislave, Štúrova 2, o náhradu škody, vedenom na Okresnom súde Bratislava I pod sp. zn. 25 C 163/2012, o dovolaní žalobcov proti rozsudku Krajského súdu v Bratislave z 25. októbra 2018, sp. zn. 10 Co 287/2016, takto

rozhodol:

Rozsudok krajského súdu z r u š u j e a vec mu vracia na ďalšie konanie.

Odôvodnenie

I. Vymedzenie veci a predchádzajúci priebeh konania

1.1. Žalobcovia sa žalobou podanou na Okresný súd Bratislava I (ďalej len „okresný súd“) 10. septembra 2012 domáhali voči žalovanej náhrady škody vo forme nemajetkovej ujmy vo výške 303.000,- eur s príslušenstvom a ušlého zisku vo výške 80.243,- eur s príslušenstvom, spôsobenej nezákonným rozhodnutím a nesprávnym úradným postupom orgánmi činnými v trestnom konaní (ďalej len „OČTK“), ktoré voči nim od 28. novembra 2008 vykonávali viaceré excesívne úkony trestného konania, na základe ktorých im bola obmedzená osobná sloboda, podnikateľská činnosť, bol im odňatý súkromný majetok a počítačové údaje tvoriace predmet advokátskeho tajomstva.

1.2. Uznesením prokurátora z 30. apríla 2010 a 16. júna 2011 bolo trestné stíhanie vo veci zastavené, pretože stíhaný skutok nebol trestným činom a nebol ani daný dôvod na postúpenie veci inému orgánu.

1.3. Podľa žalobcov už samotné začatie trestného stíhania vo veci je spôsobilé negatívne sa prejaviť v osobnej a majetkovej sfére dotknutej osoby, a to jednak tým, že sa o začatí trestného stíhania vo veci dozvie nielen dotknutá osoba, ale aj užšia či širšia verejnosť, vrátanej potencionálnych klientov advokátskej kancelárie.

V prípade žalobcu 1/ nastali oba druhy negatívnych následkov, pričom žalobca 1/ sa o začatí trestného stíhania dozvedel práve v súvislosti s vykonaním úkonov, ktorými bolo zasiahnuté do jeho súkromia a následne došlo k obmedzeniu jeho osobnej slobody. Dôsledky úkonov trestného konania dopadli aj na

žalobcu 2/, ktorému spôsobili majetkovú škodu.

Aj keď nedošlo k formálnemu vzneseniu obvinenia voči žalobcovi 1/, z materiálneho hľadiska bol tento žalobca v pozícii „obvineného“, keďže s ním bolo reálne konané ako s osobou, ktorá sa mala dopustiť trestnej činnosti a boli obmedzované jeho práva, avšak bez možnosti uplatňovať opravné prostriedky. Nevznesenie obvinenia tak v prípade žalobcu 1/ malo za následok upretie procesných práv, pričom voči nemu všetky úkony trestného konania boli vykonávané. Nebyť trestného stíhania vo veci, žalobca 1/ by nebol nútený strpieť, resp. podrobiť sa jednotlivým trestno-právnym úkonom, ktoré zasiahli do jeho základných práv a slobôd, garantovaných ústavným poriadkom Slovenskej republiky.

Princíp, že na roveň nezákonného rozhodnutia sa kladie aj zastavenie trestného stíhania, či oslobodenie spod obžaloby pritom bol judikátúrou vyslovený práve v reakcii na špecifiká trestného konania, v ktorom sa na rozdiel od civilného konania, nezákonnosť nereparuje vždy zrušením rozhodnutia, ale častejšie odlišným procesným inštitútom - zastavením trestného stíhania alebo oslobodením spod obžaloby. Ďalším špecifikom trestného konania je, že k zásahu do práv a slobôd subjektu konania dochádza v prípravnom štádiu, počas trestného konania, na rozdiel od civilného súdneho konania, kedy až na výnimky dochádza k zásahu do práv až právoplatnosťou rozhodnutia.

V prípade zastavenia trestného stíhania, či oslobodenia spod obžaloby má obvinený/obžalovaný nárok na náhradu škody, vrátane nemajetkovej ujmy, ktorá mu v takomto trestnom konaní vznikla v dôsledku zásahu do jeho práv. Takéto zásady odškodňovania neboli zvolené svojvoľne, ale je za nimi logická úvaha, že ak sa spoločnosť rozhodla zasiahnuť do práv fyzickej osoby úkonmi trestného konania, ktorým sa subjekt musí podriaďovať, a nakoniec sa ukázalo, že tento zásah nebol potrebný, pretože chýbal jeho materiálny základ - protiprávne konanie s intenzitou spáchanie zakladajúcou trestnoprávnou zodpovednosťou, mala by spoločnosť vykonať všetko preto, aby bol zásah do práv dotknutej osoby reparovaný, a pokiaľ je to možné, odškodnený v peniazoch.

2.1. Okresný súd rozsudkom z 18. marca 2016, č. k. 25 C 163/2012-382, žalobu žalobcov zamietol a žalovanej náhradu trov konania nepriznal.

2.2. Podľa okresného súdu aj keď žalobcovia nálezom Ústavného súdu Slovenskej republiky z 3. februára 2011, sp. zn. II. ÚS 96/2010, preukázali nezákonné konanie a rozhodovanie Úradu špeciálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry SR vo forme príkazu z 9. marca 2009 ohľadne zaistenia majetku po prehliadke priestorov advokátskej kancelárie, ktoré bolo zrušené, konštatoval, že za nezákonné nemôžu byť považované uznesenia OČTK o začatí trestného stíhania vo veci z 20. novembra 2008 a 20. januára 2009 a že za nesprávny úradný postup nemožno považovať ani obmedzenie osobnej slobody žalobcu 1/, ku ktorému došlo dňa 10. marca 2009 od 14,30 hod. do 12. marca 2009 do 10.50 hod., lebo prešli tzv. „testom ústavnosti“.

2.3. Súčasne dospel okresný súd k záveru, že žalobcovia nepreukázali ani ďalšie dve podmienky pre úspešné uplatnenie nároku, a to vznik škody a príčinnú súvislosť medzi škodou a nezákonným rozhodnutím, či nesprávnym úradným postupom. Voči žalobcovi 1/ nebolo nikdy vznesené obvinenie, ani nebol väzobne stíhaný a jeho zadržanie v cele predbežného zaistenia prebehlo v súlade s ústavou a trestným poriadkom (sic! - pozn.), takže žaloba nemohla byť dôvodná.

3.1. Krajský súd v Bratislave na odvolanie žalobcov rozsudkom z 25. októbra 2018, sp. zn. 10 Co 287/2016, rozsudok okresného súdu ako vecne správny potvrdil a žalovanej priznal právo na náhradu trov odvolacieho konania.

3.2. Aj keď podľa odvolacieho súdu za nezákonný možno považovať nielen príkaz Úradu špeciálnej prokuratúry z 9. marca 2009, ktorý bol ústavným súdom zrušený, ale aj uznesenia OČTK z 28. novembra 2008 a 20. januára 2009, avšak ak výsledky vykonaného dokazovania opodstatňujú záver, že žalobcovia nepreukázali okolnosti odôvodňujúce priznanie náhrady škody, ktorá by bola v príčinnej súvislosti s nezákonnými rozhodnutiami OČTK, preto samotné konštatovanie porušenia ich základných práv v náleze ústavného súdu bolo dostatočným zadost'učinením v zmysle ustanovenia § 17 ods. 2 zákona č. 514/2003 Z. z.

3.3. Odvolací súd sa stotožnil aj s postupom okresného súdu ohľadne posudzovania záverov znalca v znaleckom posudku predloženom žalobcami, na preukázanie škody v dôsledku protiprávneho konania OČTK v rokoch 2009 ž 2012, keď na ne neprihliadol pre rôzne nedostatky, týkajúce sa konkrétnych ekonomických údajov vo vzťahu ku skutočnej škode i ušlému zisku, ktorý sa priznáva za spätné

obdobie a nie do budúcnosti, ako správne uviedol okresný súd.

II. Argumentácia dovolateľov

4.1. Proti rozsudku odvolacieho súdu podali žalobcovia včas dovolanie, ktorého prípustnosť a dôvodnosť vyvodzovali z ustanovenia § 421 ods. 1 písm. a/ a b/ C.s.p. a žiadali napadnutý rozsudok zrušiť.

4.2. Odvolací súd najskôr pozitívne cituje rozhodnutie R 2/2014, v zmysle ktorého právoplatnosťou zastavenia trestného stíhania zanikajú vo vzťahu k splneniu podmienky podľa ustanovenia § 6 ods. 1 zákona č. 514/2003 Z. z. účinky rozhodnutia o začatí trestného stíhania a o vznesení obvinenia. Ide teda práve o situáciu žalobcov, s tým, že voči žalobcovi 1/ ani nebolo vznesené obvinenie, ale boli voči nemu vykonávané úkony trestného konania zasahujúceho do jeho práv v rámci trestného stíhania vo veci.

Následne však fakticky s rozhodnutím R 2/2014 polemizuje, keď uvádza, že z nálezu ústavného súdu sp. zn. II. ÚS 96/2010 vyplýva, že materiálne podmienky vedenia trestného stíhania boli splnené a nezákonným bol iba parciálny príkaz Úradu špeciálnej prokuratúry z 9. marca 2009, č. k. VII/1 Gv 191/08-25, ktorým bolo nariadené zaistenie počítačových údajov a ktorý ústavný súd zrušil ako protiústavný.

Odvolací súd teda fakticky vyslovil právny názor, že na účely splnenia podmienky podľa ustanovenia § 6 ods. 1 zákona č. 514/2003 Z. z. sa v prípade žalobcov nemá brať do úvahy skutočnosť zastavenia trestného stíhania a teda všetky úkony trestného konania, ktorými bolo zasiahnuté do ich práv, sa nebudú považovať za nezákonné.

Odvolací súd sa tak odklonil od ustálenej rozhodovacej praxe dovolacieho súdu, čo zakladá prípustnosť dovolania podľa ustanovenia § 421 ods. 1 písm. a/ C.s.p.

4.3. Odvolací súd sa v rozsudku vyjadril aj k nároku žalobcu 1/ na náhradu nemajetkovej ujmy, ktorá mu vznikla zásahom úkonov trestného konania do jeho práv, tak, že žalobca 1/ nepreukázal príčinnú súvislosť medzi (de iure nezákonnými) úkonmi trestného konania a vznikom nemajetkovej ujmy.

V tejto časti právneho posúdenia sa odvolací súd dopustil typického omylu, keď nerozlišoval medzi primárnou ujmom na dotknutých právach a sekundárnymi následkami v ďalších sférach života žalobcu 1/.

Ujmom utrpenou v dôsledku nesprávneho úradného postupu je teda ujma na samotnom porušenom práve (osobná sloboda, súkromie), nie sekundárna ujma spočívajúca napríklad v zhoršení zdravotného stavu, reaktívnych psychických poruchách, poškodení dobrého mena a podobne. Od poškodenej osoby sa teda nevyžaduje preukazovanie vzniku následkov v jej osobnostnej sfére, ale postačuje jej preukázať, že k nesprávnemu úradnému postupu v činnosti orgánu verejnej moci došlo, čo súčasne znamená porušenie jej práva dotknutého nesprávnym úradným postupom.

Osobná sloboda má bez ďalšieho hodnotu sama osebe a jej obmedzenie predstavuje ujmu pre každú osobu.

Rovnako má každá fyzická osoba právo na ochranu súkromia a ochranu pred nezákonným, neprípustným, neadekvátnym zasahovaním do súkromia. Narušenie práva na súkromie tiež bez ďalšieho predstavuje ujmu pre dotknuté subjekty.

Vzhľadom na mimoriadny význam porušených práv (právo na osobnú slobodu, právo na súkromie, dobrú povesť) pre žalobcu 1/, ako aj mimoriadne okolnosti porušenia práv (trestné konanie), nepostačuje iba skonštatovanie porušenia práv, k čomu však rozhodnutiami všeobecných súdov nedošlo, ale je namieste poskytnutie finančnej náhrady utrpanej ujmy na právach.

Ujma na právach už zo svojej podstaty nemôže mať výšku, ale iba intenzitu, ktorej zodpovedá určitá výška primeranej náhrady v peniazoch, ktorá však nie je exaktne určiteľná. Možno iba vymedziť základné kritériá pre jej určenie, nie je však možné presne vypočítať jej výšku. Osoba domáhajúca sa peňažnej náhrady utrpanej ujmy preto musí v súdnom konaní iba tvrdiť a preukázať rozhodujúce skutkové okolnosti, ktoré sa majú v jej prípade zohľadniť. Nie je však možné, a ani potrebné, predkladať a preukazovať exaktný výpočet adekvátnej náhrady. Ide pritom o typický prípad, kedy výška priznaného plnenia závisí od úvahy súdu.

Na preukázanie, že žalobca 1/ utrpel ujmu na práve na osobnú slobodu a práve na ochranu súkromia, t. j. na preukázanie príčinnej súvislosti medzi nesprávnym úradným postupom orgánov verejnej moci a vznikom ujmy sa vyžaduje preukázanie, že k zásahu skutočne došlo, čo v prípade žalobcu 1/ bolo

preukázané listinnými dôkazmi - spisovým materiálom príslušných orgánov, v ktorom je samotný zásah a jeho okolnosti podrobne zaznamenaný. V konaní nebolo sporu o základných skutkových okolnostiach, sporné zo strany účastníkov bolo iba právne posúdenie skutkových okolností.

Otázka, či sa za nemajetkovú ujmu v zmysle § 17 ods. 2 zákona č. 514/2003 Z. z. považuje už samotný zásah do práv poškodenej osoby, alebo sa vyžaduje vznik sekundárnych následkov v ďalších sférach života poškodenej osoby, nebola podľa vedomostí žalobcu 1/ doposiaľ v ustálenej rozhodovacej praxi dovolacieho súdu vyriešená, čo zakladá prípustnosť dovolania v zmysle ustanovenia § 421 ods. 1 písm. b/ C.s.p. Žalobca 1/ má za to, že nemajetkovú ujmu predstavuje už samotný zásah do práv poškodenej osoby.

4.4. Žalobcom v priamej príčinnej súvislosti s nezákonnými rozhodnutiami a nesprávnym úradným postupom OČTK celkovo vznikla:

? nemajetková ujma, pričom táto sa skladá z nemajetkovej ujmy podľa § 17 ods. 4 zákona č. 514/2003 Z. z. spôsobenej nezákonným zadržaním a z nemajetkovej ujmy podľa § 17 ods. 2 zákona č. 514/2003 Z. z. spôsobenej na osobnostných právach žalobcu 1/,

? priama materiálna škoda vo forme ušlého zisku, ktorý by žalobca 2/ bol dosiahol, nebyť nezákonného trestného stíhania a úkonov v ňom vykonaných.

Výška materiálnej škody, ktorú utrpel žalobca 2/, bola preukázaná znaleckým posudkom. Okresný súd na tento posudok neprihliadal, keď si v podstate na odbornú znaleckú otázku urobil vlastný názor a znalecký posudok označil ako metodicky nesprávny. Súd však nie je oprávnený voľnou úvahou prehodnocovať závery znalca a urobiť si o odborných neprávnych otázkach vlastný záver.

Znalecký posudok jednoznačne preukázal, že u žalobcu 2/ došlo v inkriminovanom období, t. j. po vykonaní úkonov trestného konania, k výraznému poklesu zisku. Časová súvislosť samozrejme bez ďalšieho nemusí znamenať súvislosť príčinnú, v konaní však boli preukázané podstatné okolnosti, z ktorých vyplýva záver o príčinnej súvislosti, pričom zo strany žalovanej nebola tvrdená ani preukázaná iná príčina poklesu zisku žalobcu 2/. Je pritom nepochybné, že prelomenie advokátskeho tajomstva, spolu so závažným podozrením, ktorému čelil žalobca 1/, vykonávajúci advokáciu prostredníctvom žalobcu 2/, významným spôsobom narušila dôveru klientov. Vo vysoko konkurenčnom advokátskom prostredí má pre advokáta fatálne následky, ak sa privilegované údaje klientov dostanú do rúk štátnych orgánov, v dôsledku čoho klienti stratia dôveru k advokátovi, ktorému sa takáto „neprijemnosť“ prihodila. Klienti sa nebudú zaťažovať analyzovaním zákonnosti či nezákonnosti konania štátnych orgánov, najmä keď táto otázka je v porovnaní s negatívnym dôsledkom podružná. Klienti jednoducho neľútostne uprednostnia svoj osobný záujem a s advokátom, ktorému štátne orgány zaistili privilegované údaje, radšej už spolupracovať nebudú, pričom mu to ani len nemusia formálne oznámiť, jednoducho sa iba prestanú na neho obracať.

Odvolací súd dospel k právnomu názoru, že pokles počtu klientov a obratu žalobcu 2/ v dôsledku zásahu OČTK do advokátskeho tajomstva nezakladá príčinnú súvislosť medzi týmto zásahom a poklesom zisku, čo je podľa tohto žalobcu nesprávne, nelogické a tým aj svojvoľné.

Podľa vedomostí žalobcu 2/ táto právna otázka nebola doposiaľ v ustálenej rozhodovacej praxi dovolacieho súdu vyriešená, čo zakladá prípustnosť dovolania podľa ustanovenia § 421 ods. 1 písm. b/ C.s.p.

5. Žalovaná považovala napadnutý rozsudok za správny, a preto navrhla dovolanie žalobcov odmietnuť, pretože dovolatelia nevymedzili zákonným spôsobom prípustnosť a dôvodnosť dovolacích dôvodov v zmysle § 431 a nasl. C.s.p.

III. Prieskumná činnosť najvyššieho súdu

6.1. Dovolanie bolo podané včas, osobou k tomu oprávnenou a spĺňa i všetky zákonom stanovené náležitosti, včítane povinného zastúpenia advokátom (§ 428 a nasl. C.s.p.).

6.2. Podľa ustanovenia § 419 C.s.p. možno dovolaním napadnúť právoplatné rozhodnutie odvolacieho súdu, ak to zákon pripúšťa.

V danom prípade je dovolanie prípustné podľa § 420 písm. f/, § 421 ods. 1 písm. a/ a b/ C.s.p., lebo smeruje proti právoplatnému rozsudku odvolacieho súdu, ktorým bol potvrdený rozsudok okresného súdu. Bolo tak možné pristúpiť k jeho vecnému prejednaniu v zmysle ustanovenia § 438 a nasl. C.s.p. z

hľadiska uplatnených dovolacích dôvodov nielen formálne, ale najmä materiálne, teda po obsahovej stránke (§ 124 ods. 1 v spojení s § 438 ods. 1 C.s.p.).

IV. Relevantná právna úprava

7.1. Podľa čl. 19 ústavy každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena (ods. 1), ako aj na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života (ods. 2) a pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe (ods. 3).

Podľa čl. 35 ústavy má každý právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť. Pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.

7.2. Každý má právo domáhať sa stanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde (čl. 46 ods. 1 ústavy). Podľa čl. 46 ods. 3 ústavy má každý právo na náhradu škody spôsobenej mu nezákonným rozhodnutím orgánu verejnej správy alebo jeho nesprávnym úradným postupom.

8.1. Podľa zákona č. 514/2003 Z. z. zodpovedá štát za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci, tiež za vzniknutú nemajetkovú ujmu; tejto zodpovednosti sa nemôže zbaviť (§ 3 ods. 2). Zadosťučinenie sa poskytne v peniazoch, ak nemajetkovú ujmu nebolo možné nahradiť inak a samotné konštatovanie porušenia práva by sa nejavilo ako dostačujúce. Pri stanovení výšky primeraného zadosťučinenia sa prihliadne najmä k osobe poškodeného, k závažnosti vzniknutej ujmy a k okolnostiam, za ktorých k nemajetkovej ujme došlo, závažnosti následkov, ktoré vznikli poškodenému v súkromnom živote a spoločenskom uplatnení (§ 17 ods. 2 a 3 cit. zákona).

8.2. Právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím má účastník konania, ktorému vznikla škoda v dôsledku rozhodnutia vydaného v tomto konaní (§ 5 ods. 1 cit. zákona). Štát zodpovedá za škodu spôsobenú nesprávnym úradným postupom (§ 9 ods. 1 cit. zákona).

8.3. Právo na náhradu škody spôsobenej rozhodnutím o zatknutí, zadržaní alebo iným pozbavením osobnej slobody má ten, na kom bolo vykonané, ak bolo rozhodnutie zrušené ako nezákonné alebo pri ňom došlo k nesprávnemu úradnému postupu (§ 7 cit. zákona).

V. Aplikácia uvedenej právnej úpravy

9. Ústavnoprávny základ nároku jednotlivca na náhradu škody spôsobenú nezákonným rozhodnutím alebo nesprávnym úradným postupom treba hľadať nielen v čl. 46 ods. 3 ústavy, ale aj v čl. 1 ods. 1 ústavy, teda v princípoch materiálneho právneho štátu. Štát musí niesť absolútnu objektívnu zodpovednosť za konanie svojich orgánov verejnej moci, ktorým zasiahli do základných práv jednotlivca. Štát totiž nemá slobodnú vôľu, ale je povinný prísne a bezvýhradne dodržiavať právo (teda nie iba zákon) v jeho ideálnej (škodu nespôsobujúcej) interpretácii a aplikácii. Nemôže sa zbaviť zodpovednosti za postup orgánov činných v trestnom konaní, pokiaľ sa ich postup ukáže ako postup chybný, zasahujúci do základných práv a slobôd. Nie je rozhodujúce, ako OČTK vyhodnotili pôvodné podozrenie, ale to, či sa ich podozrenie v trestnom konaní potvrdilo; ide o prísnu objektívnu a absolútnu zodpovednosť za výsledok, pri ktorej neprichádza do úvahy ani možnosť liberácie.

10. Všeobecné súdy pri rozhodovaní preto nikdy nesmú zabúdať na ústavný pôvod a zakotvenie nárokov uplatňovaných podľa zákona č. 514/2003 Z. z. Je preto nevyhnutné v každom prípade dbať na to, aby fakticky nedošlo k vyprázdneniu dotknutého základného práva pri použití jeho zákonného vykonania. Inak povedané, aplikáciou citovaného zákona nesmie dôjsť, priamo alebo nepriamo, k obmedzeniu rozsahu základného práva zaručeného čl. 46 ods. 3 ústavy, podľa ktorého je nevyhnutné kompenzovať všetku ujmu, ktorú by bolo možné namietat', a nie naopak nepriznať nič, tak, ako to urobili nižšie súdy, z ktorého závermi sa dovolací súd už prima facie nestotožňuje.

11. Sudca sa musí vedieť aspoň elementárne vcítiť do pozície postihnutej osoby, hlavne za situácie, kedy má napraviť škody spôsobené OČTK alebo inými súdmi; musí zohľadniť, že inkriminované trestné konanie žalobcov úplne pohltilo a vyšli z neho po takmer dvoch rokoch s rozvráteným profesným,

rodinným, spoločenským, ekonomickým a sociálnym životom. Pokiaľ to sudcovia nižších súdov v konaní bagatelizovali, ich postup sa javil ako postup bez citu pre elementárnu spravodlivosť a ochranu základných práv a slobôd. Ujmu, ktorú žalobcovia vo viere v spravodlivý justičný systém tvrdili a preukázali čo do základu, neprávom znevažovali, či zľahčovali a naostatok neuznali. Také konanie nižších súdov treba považovať za obchádzanie zákona č. 514/2003 Z. z. i jeho účelu. Zákon č. 514/2003 Z. z. totiž zaväzuje štát absolútne a objektívne, takže je nevyhnutné, aby štát svojim pochybením vzniknuté škody (ujmy) nahradil v maximálnej možnej miere, najmä keď nižšie súdy existenciu nezákonného rozhodnutia (príkaz Úradu špeciálnej prokuratúry, ktorý bol ústavným súdom zrušený) a nesprávneho úradného postupu (pri zabavení a zaistení počítačového vybavenia) aprobovali; neuznali ho iba pri obmedzení osobnej slobody žalobcu 1/, čo je v priamom rozpore s ustanovením § 7 zákona č. 514/2003 Z. z.

12.1. Škodu treba chápať ako ujmu na chránenom statku, ako je majetok, osoba alebo iný chránený záujem, pričom najvyššiu mieru ochrany požívajú ľudský život, integrita človeka, jeho ľudská dôstojnosť a sloboda. Ľudská dôstojnosť vylučuje, aby s človekom bolo zaobchádzané ako s objektom, či predmetom; ide totiž o nedotknuteľnú hodnotu, ktorú nemožno obmedziť ústavne konformným spôsobom (čl. 19 ods. 1 ústavy).

12.2. Každé trestné stíhanie a v ňom vykonané zásahy do uvedených chránených statkov, je spôsobilé bez ďalšieho vyvolať vznik nemajetkovej ujmy, a to najmä v takom prípade, ak sa vo výsledku preukáže, že bolo od začiatku nezákonné; ide o zodpovednosť absolútne objektívnu a za výsledok trestného konania vo veci samej, čím je založená zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú fyzickej alebo právnickej osobe, ktoré sa museli podrobiť excesívnym úkonom OČTK. Zásadne platí princíp ochrany práv každého, kto bol poškodený alebo zasiahnutý nezákonným rozhodnutím alebo nesprávnym úradným postupom orgánom verejnej moci, v tomto prípade OČTK, a že nemajetkovú ujmu predstavuje už samotný zásah týchto orgánov do práv fyzickej a právnickej osoby.

12.3. Nemajetková ujma je teda škoda, u ktorej z povahy veci je vylúčená náhrada, ktorá by znamenala uvedenie do predošlého stavu; možno ju len kompenzovať, a preto jej náhrada alebo odčinenie má aspoň zmierniť nepriaznivé stavy vzniknuté škodlivým zásahom.

13. Aj keď je trestné konanie postavené na zásade oficiality, ale to nezbavuje štát zodpovednosti za postup OČTK, ak sa ukáže, že sa mýlili a ich predpoklady, že bol spáchaný trestný čin, sa ukázali byť nesprávnymi. Ak má totiž občan povinnosť sa úkonom OČTK podrobiť, musí v podmienkach materiálneho právneho štátu existovať garancia, že sa mu dostane odškodnenia za ujmy, ktoré mu vznikli podrobením sa týmto úkonom trestného konania, pokiaľ sa preukáže, že trestný čin nespáchal. Pokiaľ by taká perspektíva neexistovala, nebolo by možné trvať na povinnosti jednotlivca, také obmedzenie v rámci trestného stíhania (a to aj vo veci) znášať; to by však viedlo k anarchii v spoločnosti.

OČTK totiž veľmi často zneužívajú inštitút trestného stíhania vo veci (ktorý bol najskôr po r. 1990 zrušený, a potom opäť obnovený), lebo ním sa podozriví veľmi jednoduchým spôsobom zbavujú všetkých práv, ktoré im inak prislúchajú ako fyzickým a právnickým osobám v neverejnom a nekontradiktórnom prípravnom trestnom konaní (napr. len práva na obhajobu v celom jeho rozsahu, či na podávanie opravných prostriedkov a pod.).

14. Preto aj keď trestné konanie predstavuje iba vzťah medzi páchatelom a štátom, nemožno však zároveň opomenúť, že pri existencii čo aj formálneho podozrenia sa uvedie do pohybu celé konanie pred OČTK a ako také zasiahne aj osobu podozrivú, ktorá sa, ak by nebola formálne obvinená, nemohla brániť týmto excesívnym procesným krokom (porov. rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Šubinski v. Slovinsko z 18. januára 2007, sťažnosť č. 19611/04) tak, ako sa to stalo aj v tejto veci, keď žalobca 1/ bol v cele predbežného zaistenia v čase od 10. marca 2009 o 14.30 hod. do 12. marca 2009 o 10.50 hod., zrejme pred zamýšľaným väzobným stíhaním. Odpoveď, že tento postup OČTK voči žalobcovi prešiel „testom ústavnosti“ v konaní pred ústavným súdom, ako to uvádza okresný súd, je veľmi nesprávna, ale zároveň nie je pre toto náhradové konanie podstatná; rozhodujúci je totiž konečný výsledok trestného konania a ten ústavný súd vôbec neskúmal vzhľadom na predmet svojho konania.

15. Preto najskôr treba zobrať do úvahy, že existencia nezákonného rozhodnutia a nesprávneho úradného postupu OČTK bola preukázaná, čo konštatoval aspoň krajský súd, takže potom treba zistiť, či žalobcom skutočne ujma (ne)majetkového charakteru v dôsledku uvedeného postupu OČTK vznikla. V tomto ohľade si treba hneď uvedomiť, že vznik nemajetkovej ujmy zásahom OČTK voči osobe spravidla nemožno dokazovať (3 Cdo 137/2008), lebo ide o stav mysle tejto poškodenej osoby. Ide teda „len“ o zistenie, či sú tu dané objektívne dôvody pre to, aby sa konkrétna osoba mohla cítiť poškodenou a jej tvrdenie, že nemajetková ujma vznikla samotným zásahom OČTK do základných práv a slobôd fyzickej a právnickej osoby. Povedané inými slovami, je potrebné zvážiť, či vzhľadom na konkrétnu okolnosť prípadu by sa aj iná osoba v obdobnom postavení mohla cítiť dotknutá v zložkách tvoriacich vo svojom súhrne nemajetkovú sféru jednotlivca. Nemajetková ujma je vlastne ujmu morálnou. Ide teda o utrpenie na tých nehmotných hodnotách, ktoré sa dotýkajú morálnej integrity poškodenej osoby (patrí sem jej dôstojnosť, čnosť, dobrá povest, ale aj iné hodnoty, ktoré sa spravidla premietajú vo vnútornom živote človeka - sloboda pohybu, podnikania a pod.). A tak, ako je to uvedené v bode 12.2. tohto rozhodnutia, nemajetková ujma vznikla už samotným zásahom OČTK do základných práv a slobôd fyzickej osoby, ak preukáže, že tento zásah nebol v súlade s právom (vo výsledku).

16. V ďalšom postupe potom uvedené hodnoty hrajú vždy dôležitú úlohu pri zvažovaní formy, či výšky zadostučinenia, s dôrazom na závažnosť vzniknutej ujmy a okolností, za ktorých ku spôsobenej ujme došlo. Tými budú ale také okolnosti začatia trestného stíhania, prejavujúce sa napr. v zistení, že trestné stíhanie bolo proti poškodenému začaté zjavne bezdôvodne alebo dokonca s cieľom poškodiť ho, či znevážiť.

17. Za situácie, kedy žalobca nie je schopný presne určiť a preukázať výšku škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím alebo nesprávnym úradným postupom, pričom však preukáže a odôvodní, že mu taká škoda vznikla, nemôžu súdy rozhodnúť, že mu preto škoda nebude vôbec nahradená, alebo že medzi protiprávnym konaním a vznikom škody nie je príčinná súvislosť. Súdy v takejto situácii určujú výšku vzniknutej škody podľa spravodlivého uváženia jednotlivých okolností prípadu.

18.1. Žiadne skutkové okolnosti, ktoré už odzneli, totiž nemožno následne, ex post, preukázať s absolútnou istotou. Vždy pôjde o otázku určitej miery pravdepodobnosti. Absolútna istota teda nie je dôkazný štandard, ktorý je možné v súdnom konaní aplikovať, lebo by pri tom dôkazné bremeno prakticky nebolo možné uniesť. Jedným z aspektov práva na spravodlivý proces je čl. 47 ods. 3 ústavy, podľa ktorého sú si všetky strany sporu v konaní rovné tak, aby každá zo strán mohla obhajovať svoju vec za podmienok, ktoré ju, z pohľadu konania ako celku, podstatným spôsobom neznevýhodňujú vzhľadom k protistrane. Cieľom zásady rovnosti je potom dosiahnutie „spravodlivej rovnováhy“ medzi stranami sporu.

18.2. Pod takto definovanú rovnosť strán sporu spadá nielen realizácia ich procesných oprávnení, ale aj otázky dôkazného bremena, ktoré je na strany sporu kladené a ktoré nesmie byť neprimerané, lebo v opačnom prípade nemožno konanie ako celok považovať za spravodlivé. Tento všeobecný princíp rovnosti strán bolo potom nutné premietnuť aj do činnosti nižších súdov pri dokazovaní škody (nemajetkovej ujmy) a jej výšky a príčinnej súvislosti medzi protiprávnosťou a vznikom škody.

18.3. Nižšími súdmi uloženie nesplniteľného dôkazného bremena iba na žalobcov, ako jednu stranu civilného sporu, bolo zjavným porušením zásady rovnosti zraní (čl. 6 C.s.p.) (porov. rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Metalco Bt. v. Maďarsko z 1. februára 2011, sťažnosť č. 34976/05, § 24).

19.1. Vyššie uvedený deformovaný prístup súdov k žalobcom sa prejavil aj pri hodnotení nimi predloženého znaleckého posudku na vyčíslenie škody u žalobcu 2/, keď tieto nesprávne celkom pominuli jeho závery, hoci tieto závery boli náležite odôvodnené a dalo sa k nim prihliadnúť. Aby súd mohol znalecký posudok zodpovedne hodnotiť, nesmie sa obmedziť len na jeho záver, ale musí vyvinúť snahu na poznanie a porozumenie, z ktorých zistení uvedených v posudku znalec vychádzal, ako cestou k týmto zisteniam dospel a na základe akých úvah došiel k svojmu záveru; prípadne vzniknuté rozpory s jeho názorom mali odstrániť výsluchom znalca na pojednávaní, či požiadať iného znalca o zodpovedanie

rozhodných otázok, alebo zadať revízný znalecký posudok.

19.2. Nárok na náhradu škody spočívajúci v ušlom zisku je vždy problematický, lebo sa veľmi zložito preukazuje a spravidla je treba znaleckého skúmania. Aby bolo možné nárok vyčísliť, je potrebné mať relevantné vzorky dát, závislé na priazni klientov, lebo tí mu spravidla neoznamujú, prečo si napríklad zvolili inú advokátsku kanceláriu na zastupovanie. Preto súvislosť poklesu tržieb s trestným stíhaním je jedným z podstatných znakov tohto nároku tak, ako to bolo uvedené v predloženom znaleckom posudku, preto ho súdy nemali bez ďalšieho odmietnuť, ale mali ho dôsledne preskúmať a vychádzať z neho.

VI. Záver

20. Zo všetkých zhora popísaných dôvodov najvyšší súd uzatvára, že napadnutými rozhodnutiami nižších súdov bolo porušené právo žalobcov na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím OČTK a ich neprávny úradný postup zakotvené v čl. 46 ods. 3 ústavy. K tomu došlo v prvom rade v dôsledku postupu nižších súdov, ktoré odmietli akúkoľvek náhradu za nezákonné rozhodnutie i nesprávny úradný postup pri protiprávnom obmedzení osobnej slobody žalobcu 1/, dokonca s cynickým konštatovaním, že „jeho zadržanie prebehlo v súlade s ústavou a trestným poriadkom“, čím vlastne poskytli brutalite OČTK voči nemu plášť práva (porov. rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Jalloh v. Nemecko z 11. júla 2006, sťažnosť č. 54810/00). Aj keď u tohto žalobcu nedošlo k formálnemu vzneseniu obvinenia, z materiálneho hľadiska bol v pozícii obvineného, keďže s ním bolo reálne konané ako s osobou, ktorá sa mala dopustiť trestnej činnosti a boli obmedzované jeho práva, avšak bez možnosti uplatňovať opravné prostriedky.

V tomto prípade už len tvrdenie žalobcu o zásahu do jeho osobnostných práv bolo dôvodom pre priznanie finančného zadosťučinenia [nemajetkovej ujmy (porov. rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Danev v. Bulharsko z 2. septembra 2010, sťažnosť č. 9411/05)].

21. Súčasťou práva na spravodlivý proces v zmysle čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru je aj právo strany sporu na také odôvodnenie súdneho rozhodnutia, ktoré jasne a zrozumiteľne dáva odpovede na všetky právne a skutkovo relevantné otázky, súvisiace s predmetom súdnej ochrany (porov. rozhodnutia najvyššieho súdu pod sp. zn. 4 Cdo 125/2019, 5 Cdo 57/2019, či rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Higgins v. Francúzsko z 19. februára 1998, sťažnosť č. 20124/92).

22. Najvyšší súd tak musel prisvedčiť námietkam žalobcov o nepreskúmateľnosti rozsudku krajského súdu, z ktorého nevyplýva riadne odôvodnená úvaha, prečo neprihliadol na čl. 5 ods. 5 dohovoru, výslovne uvedený v ich odvolaní ako aj na ďalšie okolnosti z neho vyplývajúce (napr. znalecký posudok), ktoré osvedčovali nároky žalobcov aj s poukazom na tam citovanú judikatúru nielen všeobecných súdov, ale aj ústavného súdu, či Európskeho súdu pre ľudské práva. Z tohto dôvodu nemohli obstať úvahy krajského súdu, preto najvyšší súd jeho rozhodnutie zrušil (§ 449 ods. 1 C.s.p.) a vec mu vrátil na ďalšie konanie (§ 450 C.s.p.).

23. Toto rozhodnutie prijal senát Najvyššieho súdu Slovenskej republiky pomerom hlasov 3 : 0.

Poučenie:

Proti tomuto uzneseniu nie je prípustný opravný prostriedok.